

Groot Onderhoud | Sessie 8

Samenwerken rond collecties

Sessieleider: Bart De Nil

Verslag: Leen Breyne

Deze sessie focust op het samenwerken rond collecties. Er zijn in de praktijk echter weinig voorbeelden van archieven, musea en erfgoedbibliotheken te vinden die concreet samenwerken. De reden hiervoor ligt in de vele drempels die moeten worden overwonnen. Naast een verschillende *corebusiness*, spelen bijvoorbeeld ook de diverse bedrijfsculturen en het al dan niet bestaan van aangepaste infrastructuur een rol. Nochtans staat niet ter discussie dat collectiebeherende instellingen door samen te werken efficiënter kunnen werken en meer kunnen realiseren.

Tijdens deze sessie gaan we op zoek naar hefboomen die tot samenwerking kunnen leiden. Hoe kan er efficiënter op het niveau van de collecties worden gewerkt? Wat zijn de randvoorwaarden voor een goed proces van samenwerking? Welke stimulansen zijn er nodig om samenwerking mogelijk te maken?

Praktijkvoorbeeld: An Renard – Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience (EHC)

Centraal in de werking van erfgoedorganisaties, en dus ook van erfgoedbibliotheken, is de collectie. Er bestaan echter weinig erfgoedbibliotheken *pur sang*. De meeste erfgoedbibliotheken zitten ingebed in archieven, openbare bibliotheken, heemkundige kringen, hogescholen en universiteiten. Er is echter wel een verschil tussen (erfgoed)bibliothecarissen en archivariissen: (erfgoed)bibliothecarissen gooien niet graag iets weg (selecteren). In het verleden aanvaardden ze heel graag schenkingen zonder enige restrictie, met als gevolg een grote achterstand op het vlak van collectieontsluiting en digitalisering (gebrek aan middelen/personeel). Bovendien heeft magazijnopslag een hoge kostprijs. Het is duidelijk dat dit model onder druk staat. (Erfgoed)bibliothecarissen zullen dus noodgedwongen meer en meer keuzes moeten maken. Om keuzes te kunnen maken is een goed collectiebeleidsplan onontbeerlijk. En op basis van dat collectiebeleidsplan kunnen ook gemakkelijker afspraken gemaakt worden met andere partners. Vandaag beschikken de meeste erfgoedbibliotheken echter nog niet over een collectiebeleidsplan. Dat dit samenwerking niet hoeft tegen te houden, toont An Renard aan met een aantal praktijkvoorbeelden. Zo lopen er bij de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience een aantal samenwerkingen met niet-erfgoedbibliotheken zoals Heemkunde Vlaanderen, het Letterenhuis, Stichting Lezen, Herita en Uitgeverij Pelckmans. Deze voorbeelden tonen aan dat:

- een samenwerking meestal uitgelokt wordt door een vastgesteld probleem;
- beide partijen er een voordeel moeten bij hebben;
- het nuttig is de samenwerking te verankeren in een overeenkomst. Zo niet berust het initiatief op persoonlijke afspraken, wat problematisch kan worden bij personeelwissels;
- het nodig is een draagvlak te hebben bij alle betrokkenen;
- evaluatie en opvolging noodzakelijk zijn. Zo niet, bestaat de kans dat de samenwerking verwatert.

Daarnaast werkt de EHC ook samen met andere erfgoedbibliotheken:

- zo was er de gemeenschappelijke aankoop van de collectie Gielen door EHC en Universiteitsbibliotheek Antwerpen. Deze collectie bevindt zich fysiek op twee verschillende locaties, maar is wel toegankelijk via één centrale catalogus.
- Met de Vlaamse Erfgoedbibliotheek wordt een collectiebeleid uitgewerkt rond Flandrica. Bedoeling is om via een pragmatische aanpak te komen tot een model dat ook voor toekomstige projecten nuttig kan zijn. Een eerste initiatief werd genomen rond kranten en lokale geschiedenis en er werd afgesproken wie welke kranten bijhoudt. Op deze manier vullen de verschillende partners elkaars collectie aan.

Als conclusie benadrukt An Renard nogmaals het belang van een collectiebeleidsplan om tot afspraken te komen (wie verzamelt wat?). Uiteindelijk is de plaats van bewaring echter van ondergeschikt belang zolang de toegankelijkheid (eventueel een online toegang) kan gegarandeerd worden (het samen toegankelijk maken van de collecties).

Theoretische invalshoek: Bart De Nil – Samen sterk. Samenwerken rond collecties

Op 10 november 2011 organiseerde FARO het colloquium *Archieven 2020* om te reflecteren over de stappen die de sector het komende decennium zou moeten nemen. Er werden verschillende interessante pistes geformuleerd, waaronder een innovatieagenda voor de archiefsector. FARO nam dit op en richtte, na een oproep, drie werkgroepen op met vertegenwoordigers uit alle geledingen van de archiefsector. Uit een brede waaier van ideeën in de werkgroepen kwam een eerste draft die in de loop van december 2012 en januari 2013 zal worden herwerkt tot een innovatieagenda voor een performantere archiefsector.

Enkele algemene lijnen uit deze draft zijn:

- een evenwicht tussen archieven als procesgebonden informatie en als erfgoed;
- de archivaris als informatiebeheerder én erfgoedwerker;
- de schaalbaarheid (cf. eenmansarchieven);
- aandacht voor de verschillende 'bloedgroepen' in de sector;
- een genuanceerd verhaal. Sommige acties zijn alleen mogelijk met archieven van dezelfde schaalgrootte. Zo is het goed mogelijk dat archieven met een gelijkaardig profiel, bijvoorbeeld privaatrechtelijke archieven of stadsarchieven, elkaar gemakkelijker zullen vinden in het realiseren van sommige innovaties. De praktijk en de specifieke context waarin archieven werken zal immers grotendeels bepalen hoe deze innovatieagenda zal worden uitgevoerd;
- nood aan opleidingen en vormingen (voorwaarde tot bepaalde innovatie);
- tussen droom en daad staan wetten en praktische bezwaren in de weg.

Samenwerking vormt een rode draad doorheen de innovatieagenda. Het duikt overal op, bv. vooral in de acties die werden geformuleerd onder het hoofdstuk 'Archiefbewustzijn' zoals de oprichting van een gezamenlijk platform voor collectieve acties van de archiefsector (cf. Nederlands model DNA). Samenwerken is een apart hoofdstuk/cluster van strategische doelstellingen. Samenwerken als een noodzaak, zoals bijvoorbeeld tussen archiefinstellingen en andere collectiebeherende instellingen als musea en (erfgoed)bibliotheek. Geen enkel archief, hoe groot ook, kan alle uitdagingen en evoluties die voor ons liggen autonoom aanpakken.

Enkele voorstellen/ideeën:

- Ontwikkelen van een 'dienstenmodel', ontwikkelen van diensten die aangeboden worden aan collega-archieven (kostenefficiëntie). Bijvoorbeeld: het gezamenlijk werken aan

calamiteitenplannen is een goed instrument om verschillende werkprocessen op elkaar af te stemmen, diensten en middelen te delen of samen aan te kopen.

- Samenwerken is niet alleen kostenefficiënt maar zorgt ook voor een verdere standaardisering en professionalisering van de sector. Bijvoorbeeld: het delen van fysieke depots. Hiervoor gelden als noodzakelijke voorwaarden dezelfde werkprocessen voor het depotbeheer en de ontwikkeling van een gezamenlijk beheerssysteem voor depots. Het gevolg van het verbinden van kwaliteitseisen aan een gezamenlijk depotsysteem is een hefboom voor professionalisering.
- Samenwerken op het vlak van middelen. Bijvoorbeeld: het opstellen van raamcontracten, het delen van gespecialiseerde apparatuur (hydrometers) ...
- Het delen van mensen. Bijvoorbeeld: educatieve medewerkers, restaurateurs, digitale archivariissen. Vooral kleine archieven kunnen door het delen van menskracht efficiënter werken en taken uitvoeren, die ze anders niet kunnen verzekeren.

Discussie o.l.v. Jef Vrelust

Samenwerken omdat het moet of omdat het kan? Of omdat het mag? We zijn het erover eens dat samenwerken moet, omdat het een noodzaak is. Er komen immers heel wat uitdagingen op ons af die we alleen niet de baas kunnen. Het collectieplan kan een belangrijke aanzet of hefboom zijn tot samenwerken. Elk brengt in een collectieplan zijn eigen collectie in beeld. Op deze manier kunnen duidelijk afspraken worden gemaakt en kunnen samenwerkingsverbanden ontstaan. De vraag hierbij is of één plus één gelijk is aan twee of meer dan twee. Is er een verschil tussen duidelijke afspraken maken en samenwerken?

Het maken van duidelijke afspraken kan leiden tot samenwerking. Er wordt een zekere expertise opgebouwd, die in een verdere samenwerking vervolgens kan gedeeld worden. Het maken van duidelijke afspraken en samenwerken kan elkaar versterken.

Er dient bovendien een onderscheid gemaakt te worden tussen privaatrechtelijke en publiekrechtelijke archieven. En daarnaast dienen we ook een onderscheid te maken tussen zaken die je als archief verplicht bent op te nemen (wettelijk voorgeschreven) en zaken waar de mogelijkheid bestaat om ze op te nemen, maar waarvan je niet verplicht bent om ze op te nemen. Het is dus heel belangrijk dat we een goed wettelijk kader hebben en dat we gaan samenwerken (formele samenwerkingsakkoorden). Eventueel is er hier een rol weggelegd voor Archiefbank Vlaanderen. We dienen wel op onze hoede te zijn voor het aanwakkeren van onderlinge concurrentie.

Het is duidelijk dat bij een samenwerking het belangrijk is dat je eerst en vooral een goed en duidelijk beeld hebt van wat je zelf (je instelling) bezit. Het opstellen van collectiebeleidsplan is dus onontbeerlijk.

Er kunnen verschillende methodieken worden uitprobeernd, die eventueel resulteren in een soort (standaard)model.

Misschien moet er een gezamenlijk model worden ontwikkeld om collecties te registreren. Op die manier is snel te zien wie wat bewaart en kan er eventueel sneller tot akkoorden en samenwerking worden overgegaan.

Wat doe je met instellingen die over een gemengde collectie beschikken? Hoe ga je hier samenwerken en de collectie beschrijven? Wat doe je bijvoorbeeld met textiel dat in een archief wordt bewaard of architectuurarchieven (bv. maquettes)? Een archief is immers vaak

niet technisch uitgerust om dergelijke materialen te bewaren. Er moeten hier dus duidelijk afspraken over worden gemaakt.

Een zeer pertinente vraag of probleem bij dit alles is de infrastructuur (behoud en beheer). Dit kan gedeeltelijk worden opgelost door het bepalen van beleidskeuzes. Zo kan een overheid ervoor kiezen om te investeren in infrastructuur om collecties in onder te brengen.

Bij het uitbreiden van of het bouwen van een eventueel nieuw depot is samenwerking tussen verschillende overheidsniveaus noodzakelijk.